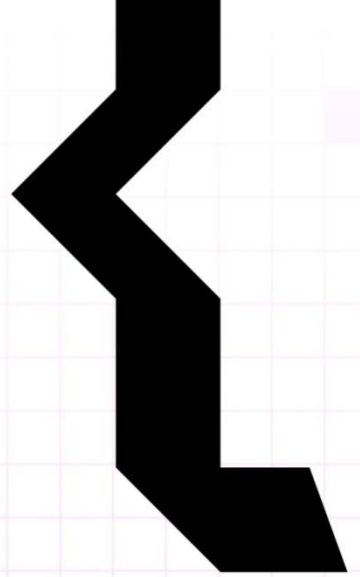

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

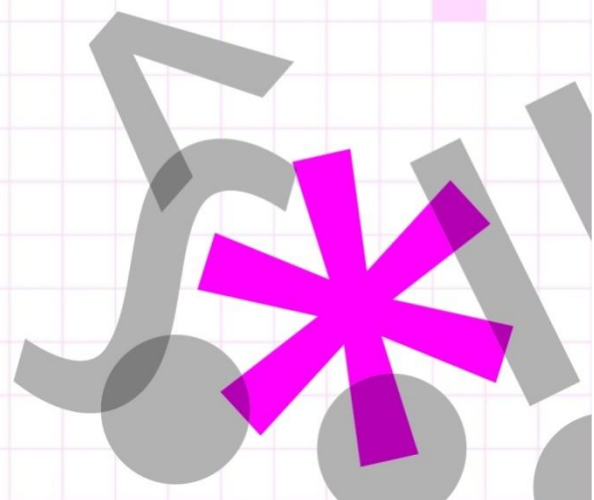
předmět

PSYCHOLOGIE VÝCHOVY

obor

**Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních**

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Rozsah a obsah předmětu psychologie výchovy má pevné zasazení v systému pedagogických a psychologických disciplín. Vlastní obsah zahrnuje standardní témata psychologie učení (teorie učení, druhy a styly učení, transfer a podmínky učení, psychologické aspekty hodnocení procesu učení), psychologii rodinné výchovy, psychologii morálky a metody utváření mravní stránky osobnosti, roli vrstevnických skupin, psychologii vychovávaného (včetně jeho motivace, stresorů spojených s procesem výchovy a diagnostiky vychovaného) a psychologii pedagoga (osobnost vychovatele, jeho typologie, profesní ohrožení vztahující se k psychologii žáka (vychovávaného) a psychologii učitele (vychovatele).

CÍLE PŘEDMĚTU:

Cílem výuky předmětu je vybavit studenty vnitřně propojenými znalostmi psychologie výchovy (včetně plného ovládnutí základní odborné terminologie) v návaznosti na předcházející a navazující poznatky pedagogicko-psychologických disciplín. V rovině dovedností bude absolvent studia předmětu schopen aplikace poznatků směrem k vlastní osobě (identifikace vlastního studijního stylu, kompetence k autoevaluaci svého pedagogického výkonu apod.) a současně dokáže uplatnit získané znalosti ve výchovně vzdělávacím procesu jak při rutinních výchovných aktivitách (diagnostika osobnosti vychovávaných, jejich vedení zejména v institucích mimo vyučování, podpora při hledání optimálního studijního stylu klientů), ale i situacích z hlediska výchovné práce nestandardních (vybavení dovednostmi k zvládnutí zátěžových a konfliktních situací).

OSNOVA PŘEDMĚTU:

Plnohodnotně v rámci řízených konzultací bude odpřednášeno prvních šest témat, ostatní témata přehledově s tím, že kompletace učiva bude realizována prostřednictvím samostudia a individuálních konzultací.

1. Předmět psychologie výchovy
2. Psychologie učení, teoretické koncepce učení
3. Druhy a podmínky učení, transfer v učení
4. Psychologie hodnocení výkonů a chování vychovávaných
5. Psychologie rodinné výchovy
6. Vrstevnická skupina a její formativní vliv

7. Psychologické aspekty morálního vývoje a mravní výchovy
8. Psychologická analýza metod mravní výchovy
9. Psychologie vychovávaného jedince
10. Diagnostika vychovávaného, jeho pedagogicko psychologická charakteristika
11. Psychologie pedagoga, požadavky na jeho osobnost
12. Náročné situace spojené s profesí pedagoga, prevence syndromu vyhoření
13. Autodiagnostika pedagoga

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- Atkinsonová, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- Cangelosi, J.. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994.
- Čáp, J. *Psychologie vyučování a výchovy*. Praha: UK, 1993.
- Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980.
- Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
- Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
- Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.
- Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
- Průcha J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
- Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2001.

DOPORUČENÁ LITERATURA

- Bendl, S. *Školní kázeň. Metody a strategie*. Praha: ISV 2001.
- Dittrich, P. *Pedagogicko psychologická diagnostika*. Jinočany : H&H, 1993.
- Ďurič, L., Štefanovič, J. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 1977.
- JANIŠ, K., KRAUS, B., VACEK, P. *Kapitoly ze základů pedagogiky*. Hradec Králové: Portál, 2010.
- Kyriacou, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 1996.
- Heidbrink, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha : Portál, 1997.
- Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007.
- Helus, Z., Hrabal, V., Kulič, V., Mareš, V. *Psychologie školní úspěšnosti*. Praha : SPN, 1979.
- Hrabal, V. *Jaký jsem učitel?* Praha: SPN, 1988.
- Hrabal, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989.
- HRABAL, V., MAN, F., PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha : SPN, 1984.

- Hrabal, V., Pavelková I. *Jaký jsme učitel*. Praha : Portál, 2010.
- Mareš, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998.
- Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1997.
- Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež s delikvencí*. Praha : Portál, 1998.
- Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999.
- Nakonečný, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997.
- Oudová, D. *Pracovní listy z pedagogické psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.
- Pařízek, V. *Učitel v nezvyklé školní situaci*. Praha: SPN, 1990.
- Piaget, J., Inhelderová, B. *Psychologie dítěte*. Praha :Portál, 2007.
- Slavík, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999.
- Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001.
- Šimoník, O. *Začínající učitel*. Brno: MU, 1995.
- Taxová, J. *Pedagogicko - psychologické problémy dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, 1985.
- Vacek, P. Autodiagnostika učitele. *Pedagogická orientace - 96*, 1996, č. 18 - 19, s. 37 - 42.
- Vacek, P. K problematice autodiagnostiky učitele. In *Sborník Aktuální otázky pedagogiky a psychologie*. Vysoká škola pedagogická. Hradec Králové Gaudeamus, 1997, s. 137 - 144.
- Vacek, P. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006.
- Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha : Portál, 2008.
- Vacek, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2010.
- Vacek, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

Výuka předmětu bude ukončena zápočtem a zkouškou .

Předpokladem udělení zápočtu je splnění podmínek (1) kriteriálního testu, (2) písemně zpracovaných seminárních úkolů na zadané téma (individualizované i společné) a (3) účast na řízených konzultacích.

Písemně zpracované seminární úkoly jsou obsahově napojeny na téma č. 3 (Analýza vlastního studijního stylu), 10 (Pedagogicko psychologická charakteristika žáka/vychovávaného) a 13 (Autodiagnostika pedagoga). Zadání budou podrobně specifikována poskytnutou písemnou osnovou.

Ústní zkouška navazuje na úkoly zápočtu a jejím záměrem je ověření hloubky osvojených vědomostí v jejich propojení a provázanosti k příslušným dovednostem uplatnitelným ve výchovně vzdělávací realitě.

Pravidla konzultací s vyučujícím a práce v průběhu studia předmětu:

Vyučující realizuje dva pětihodinové bloky společných řízených konzultací, které budou využity k prezentaci šesti prvních témat v rozsahu odpovídajícímu výuce v prezenčním studiu. Mimoto budou uskutečněny - s využitím elektronického kontaktu - individuální konzultace a dle potřeby studentů i konzultace osobní.

Téma č. 1:

Předmět psychologie výchovy

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Seznámit studenty s předmětem psychologie výchovy, jeho strukturou a preferovaným pojetím, vymezit jeho zasazení do systému pedagogických a psychologických disciplin. Demonstrovat význam a efektivitu jeho studia pro pedagogické pracovníky a motivovat tak posluchače k zodpovědnému a aktivnímu přístupu k této vědní disciplině.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Předmět psychologie výchovy
- Terminologické ukotvení: pedagogická psychologie x psychologie výchovy x školní psychologie
- Postavení pedagogické psychologie v systému pedagogických a psychologických disciplin
- Struktura psychologie výchovy (různá pojetí)
- Význam studia psychologie výchovy

Klíčová slova:

psychologie výchovy, pedagogická psychologie, hraniční a aplikovaný obor, psychologie učení, psychologie vychovávaného a vychovatele

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
2. Čáp, J. *Psychologie vyučování a výchovy*. Praha: UK, 1993.
3. Janiš, K., Kraus, B., Vacek, P. *Kapitoly ze základů pedagogiky; 3. vydání*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007.
4. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
5. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008.

6. Průcha, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je předmětem pedagogické psychologie (resp. psychologie výchovy)? Vymezte její užší a širší pojetí.
2. Porovnejte přednosti jednotlivých začlenění pedagogické psychologie do systému pedagogických a psychologických disciplin.
3. Zdůvodněte význam studia psychologie pro profesi pedagoga a zvláště pak význam studia pedagogické psychologie.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 2:

Psychologie učení, teoretické koncepte učení

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Představit studentům pojem a proces učení v jeho základních znacích a možných interpretacích s hlubokým porozuměním jeho podstaty. Aktualizovaně seznámit se základními teoretickými koncepty učení v napojení na zkušenosti posluchačů.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pojem učení, jeho širší a užší pojetí; význam odlišení
- Vědomost, dovednost, návyk
- Hra, učení a práce jejich role v ontogenezi
- Asocianistická teorie, asociační zákony
- Učení podmiňováním (klasické, operantní)
- Metody odstraňování zlovyků
- Učení vzhledem („aha“ fenomén)
- Teorie kognitivního vývoje J. Piageta

Klíčová slova:

učení, vědomost, dovednost, návyk, hra, učení, práce, asociace, podmiňování, facilitace, inhibice, odstraňování zlovyků, vzhled, „dobrý“ tvar, fáze kognitivního vývoje

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Atkinsonová, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
2. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
3. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
4. Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.
5. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
6. Piaget, J., Inhelderová, B. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2007.
7. Průcha, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlete vztah mezi chápáním pojmu a procesu učení v širším a užším pojetí.
2. Zhodnoťte roli hry, učení a práce v ontogenezi s oporou o svoje životní zkušenosti.

3. Aplikujte asociační zákony učení na zvolené učební téma.
4. Objasněte hlavní charakteristiky klasického a operantního podmiňování ve vzájemných podobnostech i rozdílech.
5. Vysvětlete funkčnost metod odstraňování zlovyků dle Guthrieho koncepce pomocí vlastních zkušeností.
6. Posuďte přednosti a limity teorie učení tvarové (celostní) psychologie.
7. Popište ve vzájemné návaznosti Piagetova stádia kognitivního vývoje.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 3:

Druhy a podmínky učení, transfer v učení

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Orientovat studenty v základních druzích učení podle různých kritérií. Podrobněji věnovat pozornost stylům a strategiím učení v návaznosti na zkušenosti studentů. Vysvětlit význam a možnosti ovlivnění vnitřních a vnějších podmínek učení.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Druhy učení: různá kritéria jejich členění
- Senzomotorické učení, dynamický stereotyp, fáze sm. učení
- Pamětní a myšlenkové učení
- Kognitivní strategie a styly učení, diagnostika a ovlivňování stylů učení.
- Vnitřní a vnější podmínky učení
- Transfer v učení

Klíčová slova:

druhý učení, senzomotorické učení, učení pamětní, myšlenkové a řešením problémů, povrchový, hloubkový styl učení, vnitřní, vnější podmínky učení, transfer v učení, facilitace, interference.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Atkinsonová, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
2. Čáp, J. *Psychologie vyučování a výchovy*. Praha: UK, 1993.
3. Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980.
4. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
5. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
6. Mareš, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998.
7. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
8. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008.
9. Průcha, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Popište základní znaky představených druhů učení. Opřete se o poznatky z obecné psychologie o poznávacích procesech.
2. Analyzujte vývoj vlastního stylu učení v ontogenezi do současnosti s oporou o poznatky pedagogické psychologie.
3. Zdůvodněte nezbytnost v práci pedagoga chápat vnitřní a vnější podmínky učení ve vzájemném propojení.

4. Uvedte praktické aplikace využití kladného přenosu (facilitace) a zabránění přenosu zápornému (interference).

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 4:

Psychologie hodnocení výkonu a chování vychovávaných

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Ukázat na důležitost hodnocení výkonů, výsledků a chování vychovávaných v jeho komplexnosti. Demonstrovat na příkladech význam zvoleného kritéria hodnocení pro jeho efektivitu a dopad na osobnost (zejména motivovanost) vychovávaného. Poukázat - s oporou o zkušenost posluchačů - na úskalí hodnotících schémat pedagogů.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pojem hodnocení (terminologické ukotvení v porovnání s pojmy klasifikace, známkování atd.)
- Funkce hodnocení a druhy hodnocení (formativní a sumativní)
- Kritéria hodnocení: formální norma, skupinová, individuálně-vztahová
- Hodnocení jako integrální prostředek rozvoje osobnosti vychovávaného

- Problematika objektivit hodnocení
- Hodnotící schémata (atribuční procesy, Pygmalion a Golem efekt)

Klíčová slova:

hodnocení, klasifikace, známkování, slovní hodnocení, druhy, funkce hodnocení, formální, skupinová a individuálně vztahová norma, objektivita hodnocení, Pygmalion a Golem efekt

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
2. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
3. Hrabal, V. *Jaký jsem učitel?* Praha: SPN, 1988.
4. Hrabal, V., Pavelková I. *Jaký jsme učitel*. Praha : Portál, 2010.
5. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008.
6. Průcha, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
7. Mareš, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998.
8. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
9. Slavík, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Analyzujte funkci hodnocení z pohledu vychovatele a z pohledu vychovávaného.
2. Zdůvodněte význam uplatnění individuálně vztahové normy při hodnocení vychovávaných oproti normě formální (kodifikované) a skupinové. Opřete své zdůvodnění o konkrétní příklady.
3. Rozeberte složitost tzv. objektivit hodnocení ve školním prostředí a její podmíněnost „prospěchem“ vychovávaného.
4. Vysvětlete podstatu Pygmalion a Golem efektu ve vazbě na vlastní konkrétní žákovskou/studentickou zkušenost.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 5:

Psychologie rodinné výchovy

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Poskytnout studentům příležitost porozumět rodinné výchově jako základní součásti formativního procesu dítěte s důrazem na nezastupitelnost vlivu rodiny především na emoční a sociální stránku vychovávaného. Zdůraznit odlišnost rodinné a institucionální výchovy v podstatných znacích.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Charakteristika rodiny jako sociální skupiny
- Druhy rodiny a funkce rodiny
- Proměny současné rodiny (v širším společenském kontextu a v její výchovné roli)
- Typy rodinné výchovy podle převládajících znaků
- Komparace rodinné a institucionální výchovy

Klíčová slova:

rodina, primární skupina, základní funkce rodiny, autoritativně patriarchální, demokraticky partnerský model, rodina úplná, neúplná, rozšířená, doplněná, liberalizace prostředí rodiny, její důsledky, charakteristika rodinné a institucionální výchovy, jejich komparace

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
2. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007.
3. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 1997.
4. Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež s delikvencí*. Praha : Portál, 1998.
5. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha : SLON, 1999.
6. Průcha, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
7. Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2001.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Charakterizujte rodinu jako sociální skupinu.
2. Rozeberte historicko společenské faktory vývoje rodiny od modelu autoritativně patriarchálního k demokraticky partnerskému.
3. Popište základní trendy vývoje rodiny a rodinné výchovy v současnosti.
4. Vysvětlete dopady proměn současné rodiny na výchovnou práci profesionálních pedagogů. V čem je specifická oproti minulosti?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 6:

Vrstevnická skupina a její formativní vliv

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Přinést studentům vhled do struktur vrstevnických skupin a jejich vlivu na své příslušníky. Kategorizace skupin vrstevníků umožňuje porozumět významu, který je dětmi a mládeží připisován pozici a roli, kterou ve svých skupinách zaujímají.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Charakteristika vrstevnických skupin. Definice vrstevnické skupiny.
- Druhy vrstevnických skupin podle různých kritérií (formálnost, homogenita, dočasnost, společenský a individuálně osobnostní přínos).
- Školní třída jako sociální skupina – její specifika, vývoj vztahů ve školní třídě.
- Strategie řízení vrstevnických skupin různého typu.
- Diagnostika vztahů ve vrstevnických skupinách jako nástroj prevence vůči negativním jevům (agrese, šikana apod.).
- Specifika výchovného působení školy ve srovnání s mimoškolními výchovnými institucemi (dětské domovy, domovy mládeže, speciální výchovná zařízení atd.).

Klíčová slova:

vrstevnická skupina, formální, neformální skupiny, členské, vztažné, antisociální, asociální, prosociální skupiny, školní třída, její řízení, formální, neformální struktura, diagnostika, metody, sociometrie, měření klimatu

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Bendl, S. *Školní kázeň. Metody a strategie*. Praha: ISV 2001.
2. Cangelosi, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994.
3. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
4. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
5. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007.
6. Hrabal, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989.
7. Taxová, J. *Pedagogicko - psychologické problémy dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, 1985.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Klasifikujte druhy vrstevnických skupin v základních znacích.
2. Posuďte míru vlivu jednotlivých vrstevnických skupin na děti a mládež ve vazbě na věkové zvláštnosti.
3. Jaká jsou specifika pedagogického řízení vrstevnických skupin (např. školních tříd a zájmových skupin)?
4. Prokažte dovednost diagnostikovat vztahy ve vrstevnické pomoci sociometrické metody.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 7:

Psychologické aspekty morálního vývoje a mravní výchovy

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Seznámit se základními koncepcemi morálního vývoje v pojetí J. Piageta a L. Kohlberga jako základu pro utváření mravní stránky osobnosti vychovávaných. Soustředit pozornost na nezbytnost souběžného rozvoje mravního vědomí, citění a následně mravního chování.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Teorie morálního vývoje J. Piageta (morální heteronomie a autonomie)
- Charakteristika Kohlbergovy teorie morálního vývoje (tří úrovně, šest stadií)
- Proces interiorizace norem jako základ cesty k autonomní morálce
- Rozvoj mravních kvalit osobnosti (mravní vědomí, citění, jednání a vztahy mezi nimi).
- Rozvoj altruismu a prosociálního chování

Klíčová slova:

Morální vývoj, morální heteronomie, autonomie, vývoj vztahu k pravidlům, interiorizace norem, prekonvenční, konvenční, a postkonvenční úroveň morálního vývoje, svědomí, mravní vědomí, citění a chování, altruismus, prosociální chování.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Atkinsonová, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
2. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
3. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
4. Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.
5. Heidbrink, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha : Portál, 1997.
6. Vacek, P. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006.
7. Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha : Portál, 2008.
8. Vacek, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus UHK, 2010.
9. Vacek, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlete rozdíl mezi heteronomní a autonomní morálkou.
2. Charakterizujte převažující morální usuzování na jednotlivých Kohlbergových stádiích morálního vývoje.
3. Prokažte dovednost vysvětlit vychovávaným různých věkových kategorií chování, které se opírá o zvnitřněnou normu na rozdíl od chování, které je vynucené hrozbou sankce.
4. Jak rozumíte pojmu altruismus? Uveďte příklady prosociálního chování. Je takovým chováním i napovídání („dávát opsat“ úkol spolužákovi) ve škole?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 8:

Psychologická analýza metod mravní výchovy

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Vybavit studenty v rovině znalostí i dovedností souborem metod umožňujících účinně ovlivňovat mravní stránku osobnosti vychovávaných

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pojmy mravní výchova, výchova charakteru.
- Nezbytnost souběžného oslovení rozumové, citové i volní stránky osobnosti.
- Klasifikace metod mravní výchovy
- Metody přímého působení (direktivní metody).
- Charakteristika indirektivních metod.

Klíčová slova:

Mravní výchova, výchova charakteru, princip 3H, direktivní metody, metoda příkladu, vysvětlování, přesvědčování, cvičení, odměny a tresty, požadavku, režimové metody, indirektivní metody, diskusní metody, řešení morálních dilemat, simulační metody

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Atkinsonová, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
2. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
3. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
4. Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.
5. Heidbrink, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha : Portál, 1997.
6. Vacek, P. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006.
7. Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha : Portál, 2008.
8. Vacek, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus UHK, 2010.
9. Vacek, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Charakterizujte jednotlivé metody mravního působení.
2. Rozeberte podmínky účinnosti při užití odměn a trestů.
3. Vysvětlíte základní rozdíl mezi vysvětlováním a přesvědčováním.
4. Zdůvodněte funkčnost využití indirektivních metod na vychovávané s ohledem na individuální a věkové zvláštnosti. Jak se liší ve svém účinku od metod direktivních?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 9:

Psychologie vychovávaného jedince

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Umožnit studentům orientovat se ve výchovných strategiích a postupech, které vycházejí z porozumění osobnosti vychovávaných jedinců a zohledňují jejich věkové a individuální zvláštnosti.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pojetí vychovávaného v očích vychovatele učitele (zdroje v prekonceptu pedagogické profese a v jeho korekci vlastní pg. praxi)
- Otázky motivace vychovávaného, její druhy, proces demotivace
- Typy potřeb podle Hrabala (kognitivní, sociální a výkonové potřeby)
- Pojetí úspěšného a neúspěšného dítěte/žáka
- Stresory ve škole a jejich zvládnání
- Maslowova hierarchie potřeb a její pedagogicko-psychologické souvislosti

Klíčová slova:

motivace vnitřní, vnější, krátkodobá, dlouhodobá, vstupní, průběžná, výstupní, uvědomovaná, neuvědomovaná, demotivace, potřeby kognitivní, sociální a výkonové, hierarchie potřeb, úspěšný žák, syndrom neúspěšného žáka, stresory, hodnocení, učivo, pedagog, vrstevníci, rodiče,

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
2. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 1997.
3. Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha : Portál, 2010.
4. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada, 2007.
5. Helus, Z., Hrabal, V., Kulič, V., Mareš, V. *Psychologie školní úspěšnosti*. Praha: SPN, 1979.
6. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
7. Hrabal, V., Man, F., Pavelková, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha : SPN, 1984.
8. Průcha J. (Ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
9. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2001.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je podstatou vnitřní motivace vychovávaného/žáka a jak ji lze pedagogicky ovlivnit?
2. Rozeberte možné zdroje demotivace vychovávaného, využijte vlastní žakovskou a studentskou zkušenost.
3. Demonstrujte na příkladech proces rozvoje syndromu neúspěšného žáka. Hleďte nástroje, které neumožňují jeho rozvinutí.
4. Vymezte nejčastější zdroje stresu dětí (nadměrné zátěže) ve školním i mimoškolním (zájmovém) prostředí. Svoji volbu zdůvodněte a hierarchizujte.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 10:

Diagnostika vychovávaného, jeho pedagogicko psychologická charakteristika

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Vybavit studenty znalostmi a dovednostmi realizovat individuální diagnostiku vychovávaných a rozvinout jejich kompetence získaná diagnostická data zpracovat do vstížitých pedagogicko psychologických charakteristik.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Pojmové a věcné rozlišení pedagogické, pedagogicko-psychologické a psychologické diagnostiky.
- Klasifikace metod. Odlíšení diagnostických metod od výchovně vzdělávacích a výzkumných.
- Analýza základních metod individuální diagnostiky (pozorování, diagnostický rozhovor, dotazník, analýza dokumentace a produktů činnosti žáků (procesu i výsledků). Skupinová diagnostika.
- Druhy diagnózy (od mikrodiagnózy k shrnující diagnostice).
- Struktura pedagogické psychologické charakteristiky vychovávaného (časové a věcně obsahové hledisko).

Klíčová slova:

diagnostika pedagogická, pedagogicko psychologická, psychologická, diagnostické metody, pozorování, pravé, nepravé, zúčastněné, diagnostický rozhovor, jeho fáze, druhy, analýza dokumentace a produktů činnosti, shrnující charakteristika vychovávaného, anamnéza, diagnóza, prognóza, zdravotní, fyzický stav, vztah k vlastní osobě, rodina, škola, zájmy, vrstevníci.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
2. Davido, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001.
3. Dittrich, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: HaH 1992.
4. Hrabal, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN 1989.
5. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
6. Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010.
7. Průcha J. (Ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
8. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2001.
9. Svoboda, M., Krejčířová, D., Vágnerová, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001.
10. Šnýdrová, I. *Psychodiagnostika*. Praha : Grada Publishing a.s., 2008.
11. Švancara, J. a kol. *Diagnostika psychického vývoje*. Praha : Avicenum, 1974.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Porovnejte a zdůvodněte míru náročnosti a dostupnosti při diagnostikování vědomostí, dovedností, schopností, vlastností a postojů vychovávaného.
2. Vysvětlete užitečnost jednotlivých diagnostických metod v práci pedagoga a jejich vzájemnou komplementaritu.
3. Jaké jsou specifika při realizaci diagnostického rozhovoru s dětmi a mládeží a pravidla pro konstrukci a aplikaci metody dotazníku.
4. Zpracujte na základě diagnostického rozhovoru pedagogicko psychologickou charakteristiku dítěte (na základě poskytnutého metodického materiálu vyučujícího).

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 11:

Psychologie pedagoga, požadavky na jeho osobnost

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Představit profesi pedagoga v osobnostně dynamickém pojetí a v zasazení do hlubších psychologických souvislostí.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Osobnost pedagoga, rozbor jeho profesní a osobnostní kompetence
- Typy a typologie osobnosti učitele a vychovatele. Pojem typ, význam typologizace učitelů a vychovatelů.
- Tzv. pozitivní a negativní typ (4 podoby: přísný, shovívavý, lhostejný, demagogický). Döringova typologie (náboženský, estetický, sociální, teoretický, ekonomický, politický), Lukova typologie (reproduktivní, produktivní), Caselmannova t. (logotrop, paidotrop), Vorwickelova t. (věcný a osobní t.).
- Vztah učitel - žák, vychovatel - vychovávaný a jeho dynamika.

Klíčová slova:

Osobnost pedagoga, osobnostní předpoklady k výkonu profese, typy, typologie, její užitečnost, ideální vychovatel, ideální učitel, dynamika vztahu pedagog - žák/vychovávaný

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
2. Ďurič, L., Štefanovič, J. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 1977.
3. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
4. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007.
5. Janiš, K., Kraus, B., Vacek, P. *Kapitoly ze základů pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010.
6. Kyriacou, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 1996.
7. Mareš, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013.
8. Průcha J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
9. Průcha,J., Walterová,E., Mareš,J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2001.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Proveďte analýzu osobností svých učitelů na základě žákovských a studentských zkušeností s oporou o text Klíčové dovednosti učitele.
2. Vysvětlete význam a užitečnost učitelských typologií. Konfrontujte jednotlivé typologie s vlastními zážitky ze školního prostředí.
3. Popište základní změny v dynamice vztahu mezi pedagogy a žáky (vychovávanými) a zaměřte se na hlavní proměnné, které tento proces ovlivňují.
4. Modelujte tzv. ideální typ pedagoga z pohledu různých věkových skupin. Zpracujte profil tzv. „špatného“ pedagoga v základních a nejvíce frekventovaných znacích.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 12:

Náročné situace spojené s profesí pedagoga, prevence syndromu

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Poukázat na úskalí pedagogické profese s ohledem na pohlaví, věk, osobnost pedagoga a typ výchovně vzdělávacího zařízení.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Autorita pedagoga v širším společenském kontextu a v osobnostním pojetí
- Náročné a rizikové situace spojené s výkonem profese pedagoga a jejich zvládnání
- Úskalí syndromu profesního vyhoření (obecná a specifická rovina)
- Prevence syndromu vyhoření, zásady psychohygieny.
- Psychologie začínajícího učitele a vychovatele.

Klíčová slova:

formální, přirozená autorita, společenský, osobnostní kontext, náročné, rizikové situace, syndrom profesního vyhoření, jeho prevence.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Cangelosi, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994.
2. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2000.
3. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997.
4. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007.
5. Hennig, C., Keller, G. *Antistresový program pro učitele*. Praha : Portál, 1996.
6. Kyriacou, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 1996.
7. Pařízek, V. *Učitel v nezvyklé školní situaci*. Praha: SPN, 1990.

8. Průcha J. (Ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
9. Šimoník, O. *Začínající učitel*. Brno: MU, 1995.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vytvořte inventář náročných situací v pedagogické profesi na základě studia a konfrontace s vlastními žákovskými a studentskými zkušenostmi.
2. V čem spočívají rizika profesního opotřebování u pedagogů?
3. Zpracujte plán obrany vůči procesu profesního vyhoření a konfrontujte jej s kolegy (pedagogy) v praxi.
4. Zkompletujte ve spolupráci úskalí, která číhají na začínajícího pedagoga s ohledem na jeho věk, pohlaví a typ výchovně vzdělávacího zařízení.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 13:

Autodiagnostika pedagoga

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Přesvědčivě demonstrovat, že základní podmínkou úspěšnosti výkonu pedagogické profese je promyšleně a sofistikovaně realizovaná zpětná profesní vazba (autodiagnostika profese pedagoga).

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Význam a možnosti realizace autodiagnostiky.
- Zdroje autodiagnostiky pedagogické profese (pedagog sám, kolegové)
- Vychovávání (žáci) jako základní zdroj kvality vlastního pedagogického výkonu
- Využití moderních technických prostředků při autodiagnostice (+ další možnosti její realizace = vedlejší zdroje a postupy)

Klíčová slova:

zpětná vazba, autoevaluace, autodiagnostika, její význam, zdroje, pedagog, kolegové, žáci, video audio záznamy, pravidla realizace autodiagnostiky

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

.....

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. Cangelosi, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha : Portál, 1994.
2. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 1997.
3. Hrabal, V. *Jaký jsem učitel?* Praha : SPN, 1988.
4. Hrabal, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989.
5. Hrabal, V., Pavelková I. *Jaký jsme učitel*. Praha : Portál, 2010.
6. Kyriacou, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha : Portál, 1996.
7. Průcha J. (Ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009.
8. Vacek, P. Autodiagnostika učitele. *Pedagogická orientace - 96*, 1996, č. 18 - 19, s. 37 - 42.
9. Vacek, P. K problematice autodiagnostiky učitele. In Sborník *Aktuální otázky pedagogiky a psychologie*. Hradec Králové : Gaudeamus,1997, s. 137-144.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Zdůvodněte nezbytnost realizace autodiagnostiky jako podmínky kvalitního výkonu pedagogické profese.
2. V čem spočívají rizika a úskalí zjišťování kvality pedagogické práce?
3. Zpracujte dle instrukcí vlastní sebehodnotící arch konfrontovaný s vybraným

kolegou (kolegyní).

4. Rozeberte přednosti a limity zpětné vazby získávané od vychovávaných/žáků.

Prostor pro odpovědi:
